

УДК 330.341.1

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i52.60800>

КОНЦЕПЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Дикань В.Л., д.е.н., професор (УкрДУЗТ)

В статті визначено основні проблеми, що гальмують інноваційну активність реального сектору економіки країни та які сформовані в результаті двадцяти п'яти річної неефективної, непослідовної економічної політики. Запропоновано концепцію інноваційного розвитку економіки України, яка базується на формуванні та узгодженні взаємовигідних зв'язків між підприємствами, інноваційним сектором, переході на модель «відкритих інновацій», модель потрійної спіралі управління інноваційним циклом. Ціллю концепції є створення ефективного механізму, який дозволить активізувати інноваційний потенціал і забезпечити можливість інноваційного саморозвитку країни.

Ключові слова: економічний розвиток, інновації, інноваційна діяльність, промислові підприємства, інноваційний розвиток, державна інноваційна політика, Інноваційно-промисловий кластер.

КОНЦЕПЦИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Дикань В.Л., д.э.н., профессор (УкрГУЗТ)

В статье определены основные проблемы, тормозящие инновационную активность реального сектора экономики страны, сформированные в результате двадцати пятилетней неэффективной, непоследовательной экономической политики. Предложена концепция инновационного развития экономики Украины, которая базируется на формировании и согласовании взаимовыгодных связей между предприятиями, инновационным сектором, переходе на модель «открытых инноваций», модель тройной спирали управления инновационным циклом. Целью концепции является создание эффективного механизма, который позволит активизировать инновационный потенциал и обеспечить возможность инновационного саморазвития страны.

Ключевые слова: экономическое развитие, инновации, инновационная деятельность, промышленные предприятия, инновационное развитие, государственная инновационная политика, Инновационно-промышленный кластер.

THE CONCEPT OF INNOVATION DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ECONOMY

Dykan V.L., doctor of economics, professor (USU of RT)

The articles identifies of the main problems what is hampering investment activity of the real sector the economy and are formed as a result of twenty-five years of inefficient, inconsistent economic policy. The concept of the innovation development of Ukraine's economy, which is based on the development and harmonization of mutually beneficial relations between of enterprises, the innovative sector, the transition to the model of "open innovation" model of the triple helix innovation cycle management. To form the structural and functional connection-oriented innovation subsystem the economy of Ukraine and the company offers due to the clustering of the economy, is the creation of regional associations - Innovation and industrial clusters which will promote the development of the innovation infrastructure and operate on the basis of business and public-private partnerships. The

aim of the concept is to create an effective mechanism that will enhance the innovative capability and allow innovative self-development of the country.

Keywords: *economic development, innovation, innovation, industry, innovative development, state innovation policy, innovation and industrial cluster.*

Постановка проблеми. За весь період існування незалежної України державна політика була направлена на реалізацію недоцільних та непослідовних реформ, які мають галузевий характер, неузгоджені структурні пріоритети розвитку, спрямовані на вирішення поточних проблем. Це не дозволило сформувати демократичну державу з ефективно функціонуючою соціально орієнтованою ринковою економікою.

Недоліки роботи органів обласного та місцевого самоврядування, небажання уряду впроваджувати децентралізовану систему управління, неспроможність створення стабільної децентралізованої бюджетної системи, які ми спостерігаємо сьогодні обумовлені незбалансованою та неефективною системою державного управління, що зводиться до політики «поповнення бюджету», яка сформувалася під впливом непродуманого, корумпованого розподілу капіталу через приватизацію державної власності. Невизначеність України з питаннями міжнародних відносин, відсутність єдиних глобалізаційно-інтеграційних імперативів економічного розвитку, взаємовигідної парадигми співробітництва з усіма економічними партнерами України, постійні дискусії щодо визначення інтеграційного вектора подальшого розвитку свідчать про привілейованість політичних та власних інтересів певних урядовців перед економічними інтересами країни.

Вище зазначені причини обумовлюють скорочення рівня економічного розвитку країни, рівня життя населення (за виключенням чисельно незначної, але фінансово могутньої групи великих власників, які ще на початку становлення незалежності України спромоглися заволодіти капіталом та в подальшому примножити його), підвищення рівня безробіття, посилення структурних диспропорцій економіки, орієнтацію на експортно-сировинну модель розвитку економіки, прискорення розвитку низькотехнологічного виробництва, домінування переробної промисловості з випуском продукції низької стадії переробки,

низький рівень високотехнологічного виробництва. Все це призводить до деіндустріалізації країни.

Негативний досвід економічного розвитку, який базувався на галузевих принципах, свідчить про необхідність зміни концепції економічного розвитку з використанням нових форм, яка буде враховувати глобалізаційні процеси, реалії розвитку економіки України та позитивний світовий досвід. Така концепція повинна базуватися на принципах інноваційності, тобто впровадження інноваційних розробок в економічний розвиток України, що дозволить перейти на інноваційну модель розвитку економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням стратегічного розвитку країни, формуванню парадигм і концепцій розвитку, в тому числі і інноваційного розвитку присвячено роботи таких вітчизняних вчених, як Геєць В.М., Дикань В.В., Єгоров І.Ю., Згуровський М.З., Мосов С.Ю., Оніщенко В.Ф., Смирнов В.В., Толстова А.В., Шкарлет С.Н., Юрченко А.Ю. [1-12]. Однак в умовах трансформації економіки, переходу розвинених країн на постіндустріальне суспільство, кризової ситуації національної економіки відкритим залишається питання переходу на інноваційну модель розвитку економіки, визначення основних положень інноваційної політики, інструментів забезпечення розвитку.

Тому **метою статті** є дослідження проблем, що гальмують інноваційну активність реального сектору економіки країни та формування основних аспектів концепції інноваційного розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах розвитку відбувається активний перехід розвинутих країн світу від економіки індустріального типу, ефективність якої будується більшою мірою на використанні капіталу, до постіндустріальної економіки, ефективність якої визначається розвитком і використанням саме теоретичного знання. На перші позиції виходять галузі, безпосередньо засновані на

використанні досягнень фундаментальної науки, інформації і знань, результатом діяльності яких є інновації.

Інновації перетворюються на важливий фактор економічного розвитку країни. Стаючи потужним імпульсом прогресивної трансформації економіки та суспільних відносин, вони дозволяють задовольнити потреби суспільства за рахунок створення товарів та послуг високої якості, підняти рівень життя населення.

Нажаль Україна базується на традиційних технологіях, започаткованих ще на ранніх стадіях індустріалізації. В результаті цього сучасний рівень економічного розвитку України характеризується скороченням рівня реального ВВП, який за три квартали 2015 року скоротився на 7,2%, в той час як в 2014

році скорочення складало 6,6%, а в 2013 році – 0%. За останні три роки спостерігається поглиблення кризових явищ, що підтверджується поступовим скороченням обсягів промислової продукції, які складають в 2013р. – 95,7%, 2014 році – 89,3%, за 3 квартали 2015р. - 85,6%, скороченням розмірів капітальних інвестицій (табл.1.). В значній частині таке скорочення обсягів виробництва обумовлено воєнними протистояннями на Сході України, що призвело до втрати більш ніж 20% економічного потенціалу країни (1,2 млн. підприємств та 2,7 млн. фізичних осіб-підприємців) та низьким рівнем конкурентоспроможності національних підприємств [13].

Таблиця

Індекс зміни основних показників економічного розвитку України, %

Показник	Значення за роками					
	2010	2011	2012	2013	2014	3кв. 2015
Валовий внутрішній продукт	104,1	105,5	100,2	100	93,2	92,8
Обсяг виробництва промислової продукції	112,2	108,0	99,3	95,7	89,9	85,6
Капітальні інвестиції	відсутні данні	відсутні данні	107,1	100,3	74,3	77,9

На більшості підприємств реального сектору економіки діючими є виробництва 3-го та 4-го технологічних укладів, а рівень зносу основних фондів вже давно досяг критичної межі та становить більше 80%. В той час, як в розвинених країнах промисловість функціонує на 5-му та 6-му технологічному укладі. Така ситуація зі станом основних фондів не тільки не дозволяє здійснювати виробництво сучасної продукції, але й обумовлює підвищення її енерго- та матеріалоємності, а, відповідно, спричиняє зростання ціни та зниження її конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і міжнародному ринках промислової продукції [3].

Незважаючи на незначне пожвавлення інноваційної активності вітчизняної промисловості, зокрема, протягом 2010-2013 років (рис. 1, рис. 2), у 2014 році кількість інноваційно активних промислових підприємств скоротилася та склала 1609 підприємств, що складає 16,1% від загальної кількості промислових підприємств України [13]. Зважаючи на це, рівень інноваційної діяльності підприємств важко назвати задовільним, адже потреби в інноваціях на більшості із них задовольняються за рахунок імпорту технологій, устаткування, а не шляхом створення власних інноваційних розробок.

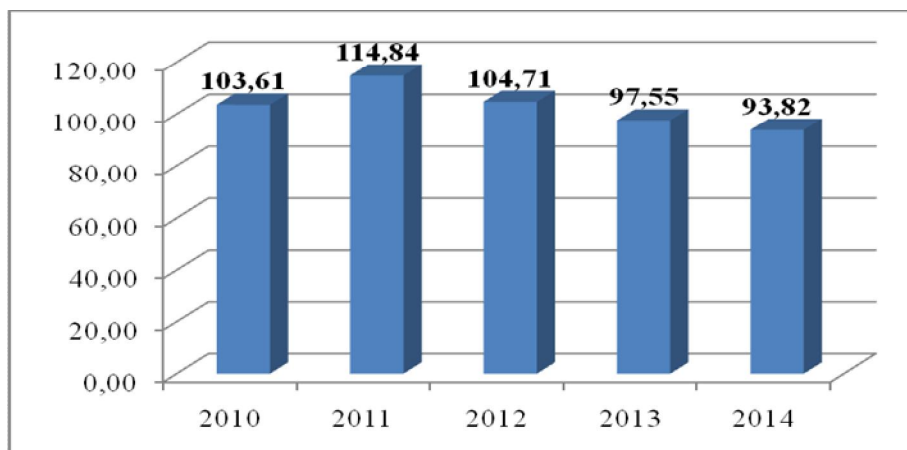

Рис. 1. Індекс зміни інноваційно-активних підприємств промисловості України, %

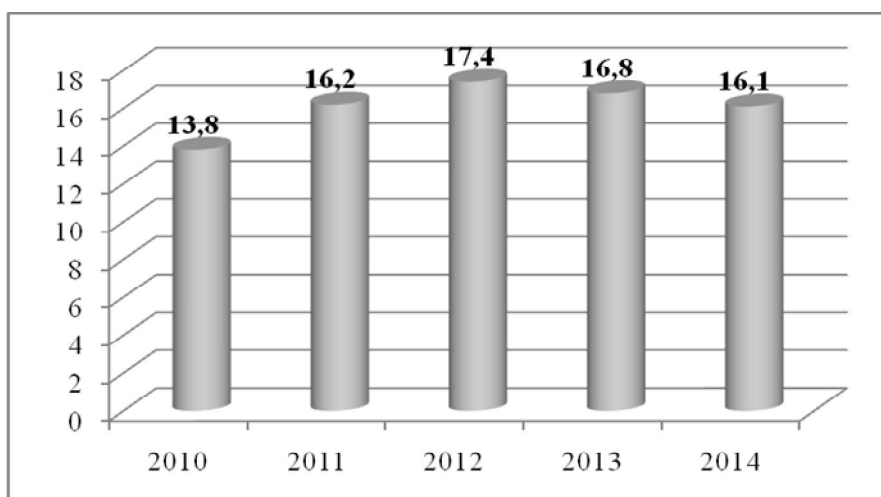

Рис.2. Частка інноваційно-активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %

До головних проблем, які гальмують розвиток інноваційної активності реального сектору економіки країни слід віднести [5, 6, 7]:

1. *Парадигму «закритих інновацій».* Зі становленням України незалежною державою основною парадигмою інноваційного розвитку провідних галузей економіки залишилась парадигма «закритих інновацій», в рамках якої підприємства повинні генерувати свої ідеї, потім розробляти і випускати на їх підставі відповідну продукцію. Ідеологія "закритих інновацій" вимагала наймати кращих та талановитих фахівців, утримувати їх на підприємстві, самостійно створювати нові товари та послуги, виходити першими з ними на ринок, отримувати успіх від ефекту першості на

ринку, контролювати стан інтелектуальної власності від посягань конкурентів тощо.

Однак, постійне нарощення мобільності досвідчених і професійно підготовлених людей, зростання кількості людей з вищою освітою, приватного венчурного капіталу, скорочення часу виведення на ринок багатьох товарів і послуг, загострення конкуренції іноземних компаній на внутрішньому ринку обумовлювали необхідність переходу промислових підприємств на модель «відкритих інновацій», парадигма котрої полягає в тому, що підприємства можуть і повинні поряд із власними використовувати інші корисні ідеї, які можуть знаходити у зовнішньому середовищі, а також застосовувати існуючі й

нові способи виходу на ринок з власними більш вдосконаленими технологіями.

Зосередження провідних галузей економіки на моделі «закритих інновацій» призвело до виникнення критичних ситуацій на таких великих підприємствах, як Южмаш, Запоріжсталь, Харківський тракторний завод та ін., до ліквідації ряду промислових підприємств.

2. *Слабку мотивацію інноваційної активності реального сектору економіки України.* Сьогодні національні пропозиції технологічних інновацій обмежені. Понад 25% існуючого попиту задовольняються імпортом технологій, 30% інновацій фінансуються за рахунок іноземних інвестицій, оскільки національна пропозиція інноваційних технологій знаходиться або на низькому рівні, або високої вартості. Національні промислові підприємства не в змозі самостійно здійснювати фінансування НДДКР та їх впровадження. Проблема низького попиту економіки на інновації пов'язана з відсутністю дієвої державної інноваційної політики, станом конкуренції в країні.

3. *Еміграцію провідних фахівців і вчених.* Негативні тенденції "інтелектуального знекровлення" підприємств, вищих навчальних закладів, наукових, науково-дослідних установ і структур НАН України шляхом еміграції провідних фахівців і вчених з території України в провідні країни світу в пошуках кращої долі під час тривалої економічної кризи.

Протягом кризового періоду панувала негативна динаміка. Поступово скорочується кількість організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, в 2014 році порівняно з 2010р. скорочення склало 23,3%, а питома вага асигнувань держави на розвиток науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт досягла катастрофічного рівня, з погляду інтенсивного відтворення суспільного продукту, величини 0,26% ВВП країни. Чисельність наукових працівників, а саме кандидатів та докторів наук скоротилась на 12,9% та 5,93% [13].

У ході реформування економіки України вітчизняна наука потрапила під вплив негативних чинників, які гальмують розвиток її технічного та економічного прогресу, зокрема, це низька інноваційна сприятливість

промисловості України, відсутність кооперації, взаємопов'язаних комплексів виробничої сфери та вищих навчальних закладів, наукових, науково-дослідних установ. Це проявляється в обмеженому попиті вітчизняних підприємств на результати наукової та науково-технічної діяльності вузів і науково-дослідних установ. А також у неефективному бюджетному фінансуванні наукових досліджень і розробок; низькій соціально-економічній привабливості роботи вчених у державних установах, фізичному і моральному старінні переважної частини матеріально-технічної бази наукових установ.

4. На сьогодні відкритим залишається питання *обліку інтелектуальної власності у вартості підприємств України*, у зв'язку з чим вона практично занижена на 50-80%. Внаслідок приватизації власники підприємств отримують відповідну додаткову вартість за рахунок об'єктів права інтелектуальної власності на невраховану інтелектуальну складову, яка була створена колективом вчених та інженерів. Їхня праця в процесі приватизації знецінена, а держава при цьому може втратити потенційні фінансові надходження до бюджету. Це обумовлено відсутністю прозорого ринку інтелектуальної власності, існуванням асиметричних умов конкуренції, поширенням корупції в державі, відсутністю інноваційного розвитку в наслідок використання парадигми «закритих інновацій» та належного захисту об'єктів інтелектуальної власності.

5. *Відсутність конкурентоспроможної прогресивної системи підготовки фахівців з різних галузей економіки та можливості реалізації інтелектуального потенціалу в Україні.* Однією з важливих умов інноваційного розвитку вважається наявність прогресивної системи підготовки фахівців з різних галузей економіки у вищих навчальних закладах. Спроби реформувати національну науку та освіту не носять цілісного міжгалузевого характеру та не направлені на інноваційний розвиток країни. Вони ніяким чином не поєднували в один комплекс виробничу сферу та її кадровий і науковий супровід. В результаті чого в країні відсутня концентрація інтелектуальних ресурсів на стратегічно важливих напрямках розвитку.

Крім того, є незбалансованість структури та обсягів державного замовлення на підготовку кадрів з потребами ринку та

перспективними напрямками розвитку країни. Неузгодженість професійних та освітніх кваліфікацій, яка існує сьогодні, приводить до невизначеності освітньо-кваліфікаційних рівнів, в той час як в європейських країнах ці рівні чітко визначені.

Сьогодні можливість вузів по підготовці висококваліфікованих фахівців визначається по їх місцям у світовому рейтингу. Згідно з рейтингом World University Rankings 2015/16 передові позиції в першій десятці займають Каліфорнійський технологічний інститут (США), Оксфордський університет (Великобританія), Стенфордський університет (США) та ін. До цього рейтингу увійшло всього шість українських університетів з 325 вищих навчальних закладів III-IV рівнів: Київський національний університет ім. Шевченка (позиція 421-430) Харківський національний університет ім. Каразіна (позиція 491-500) НТУУ "Київський політехнічний інститут" (позиція 551-600) Донецький національний університет та НТУ "Харківський політехнічний інститут" (позиція 700+) Сумський державний університет (позиція 701+) [7].

Відсутність конкурентоспроможної освіти та можливості реалізації інтелектуального потенціалу в Україні змушує талановитих студентів масово емігрувати в іноземні вузи, переважно в європейські. Згідно з існуючими даними за кордоном тільки в 2013/2014 році навчалося понад 46 тис. громадян України. А враховуючи складну ситуацію в країні, значна частина молодих українців після навчання за кордоном може не повернутися на батьківщину, а молоді спеціалісти, що отримали освіту в напрямках інформаційних технологій, біотехнологій, нанотехнологій будуть шукати можливості реалізації своїх знань за гідну винагороду в країнах ЄС та США, що перетвориться для України в проблему «відтоку мізків».

6. *Відсутність реальної системи реформ та корупція* не дозволили сформувати належну державну політику, направлену на створення унікального економічного механізму розвитку економіки, підтримку державою винахідницької інноваційної діяльності, яка вважається вагомим важелем економічного стимулювання процесу створення та введення об'єктів

інтелектуальної власності в господарський оборот, що робить напрям інноваційного розвитку економіки України не можливим.

7. *Слабкі системи захисту інтелектуальної власності та ефективного управління.* Діюче законодавство виключає з інноваційного циклу державу та наукові установи, оскільки автором розробок, патентів є вчені, які не мають змоги власними силами організувати вихід на ринок своїх винаходів. Досвід інноваційного розвитку в провідних країнах показує доцільність законодавчого відображення порядку отримання науковими установами прав на патенти, перехід прав до держави у випадку неефективного їх використання.

8. *Відсутність механізмів стимулювання та заохочення інноваційної діяльності.* Комерціалізації винаходів в Україні чиниться опір через неорієнтовану на інноваційний розвиток податкову систему, протиріччя в законодавстві, рейдерство та ін.

9. *Відношення та вплив економічно розвинених країни щодо розвитку інтелектуального потенціалу та економічного потенціалу України в цілому.* Сьогодні суспільне відношення до України здійснюється на рівні країн з перехідною економікою, в результаті чого формуються і підходи до її інтелектуального потенціалу. Найбільш поширеними є два підходи.

Перший підхід формується з боку економічно розвинених країн в економічному сенсі. Політика цих країн направлена на скорочення кількості та якості інтелектуальних ресурсів України за рахунок переманювання кваліфікованої їх частини за її межі. Способи реалізації цього підходу включають встановлення квот на запрошення фахівців наукоємних спеціальностей, пропозиції навчатися за кордоном для найбільш підготовлених студентів, а також інші заходи з залучення висококваліфікованих фахівців. А українська система підготовки спеціалістів за рахунок бюджетних коштів, відсутність реформ в системі професійного навчання на ринкових принципах працює в інтересах західних політиків, це робить неможливим ідентифікацію наукових напрямків і шкіл в Україні.

Другий підхід формується на опосередкованому впливі розвинених країн та полягає в зниженні рівня інтелектуального потенціалу в цілому, стан якого не давав б

можливості нарощувати професійний потенціал. На сьогодні це визначається внутрішньою ситуацією України, в якій значна частина населення працездатного віку не має можливості вкладати кошти для підтримки власного здоров'я, розвитку та навчання дітей у вищих навчальних закладах, так як за статистичними даними близько 80% населення мають низький прожитковий рівень.

Вирішення зазначених проблем інноваційного розвитку пропонуємо здійснити на основі формування концепції інноваційного розвитку економіки України з чітко прописаною інноваційною політикою держави.

Узагальнену модель запропонованої автором концепції інноваційного розвитку економіки України представлено на рис. 3. Ціллю концепції є створення ефективного механізму, який дозволить активізувати інноваційний, науково-технічний потенціали і забезпечити можливість інноваційного саморозвитку країни. Для досягнення зазначеної цілі необхідно вирішити наступні задачі:

- забезпечити умови для інноваційного розвитку країни;
- досягти високого рівня якості та інноваційності продукції;
- створити оптимальне поєднання методів державного управління, які будуть враховувати потенційні можливості інноваційного сектору економіки України;
- сформувати умови для сприятливого інвестиційного клімату та інноваційного підприємництва;
- забезпечити умови для розвитку інтелектуального потенціалу, спроможного продуктивно здійснювати діяльність в умовах нестійкої економіки;
- законодавчо підтримати інноваційний розвиток суб'єктів підприємництва, зокрема, малого бізнесу.

Ключовим інструментом інноваційного розвитку економіки країни є державна інноваційна політика, важливим елементом якої виступає формування відповідного інституційного середовища, котре включає інструменти, механізми та інститути, орієнтовані на стимулювання

технологічної модернізації та інноваційного розвитку економіки України [5].

Головною метою державної інноваційної політики в Україні слід визначити створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

В умовах глобальної трансформації економік, переходу до постіндустріальних, інформаційно-мережевих економік особливу роль набуває взаємодія інноваторів, інноваційних інститутів, ринку та держави. Ключовою фігурою та джерелом інновацій є людина. Інноваційні інститути і держава створюють умови для ефективної інноваційної діяльності і реалізації її результатів, а ринок забезпечує суспільний відбір і комерціалізацію інновацій, перевтілюючи їх в фактор економічного розвитку [5].

Перебудова підприємств України на інноваційний розвиток передбачає інституційне його забезпечення. Формування інститутів, направлених на реалізацію інноваційного розвитку економіки України, необхідно здійснювати, враховуючи наступні принципи [9]:

- самодостатність – спроможність національної економіки повністю задовольняти внутрішній попит на інноваційні технології та товари за рахунок власних можливостей;
- самореферентність – самозбереження та саморозвиток економіки країни за рахунок внутрішніх ресурсів;
- спеціалізація (внутрішня та зовнішня). Внутрішня спеціалізація економіки визначається пріоритетами розвитку домінуючих галузей з метою задоволення власних потреб, а зовнішня – можливістю реалізації товарів та послуг на міжнародному ринку;
- управління – врахування всіх функцій управління;
- екологічність – узгодження природних відтворювальних циклів біосфери та економічних циклів.

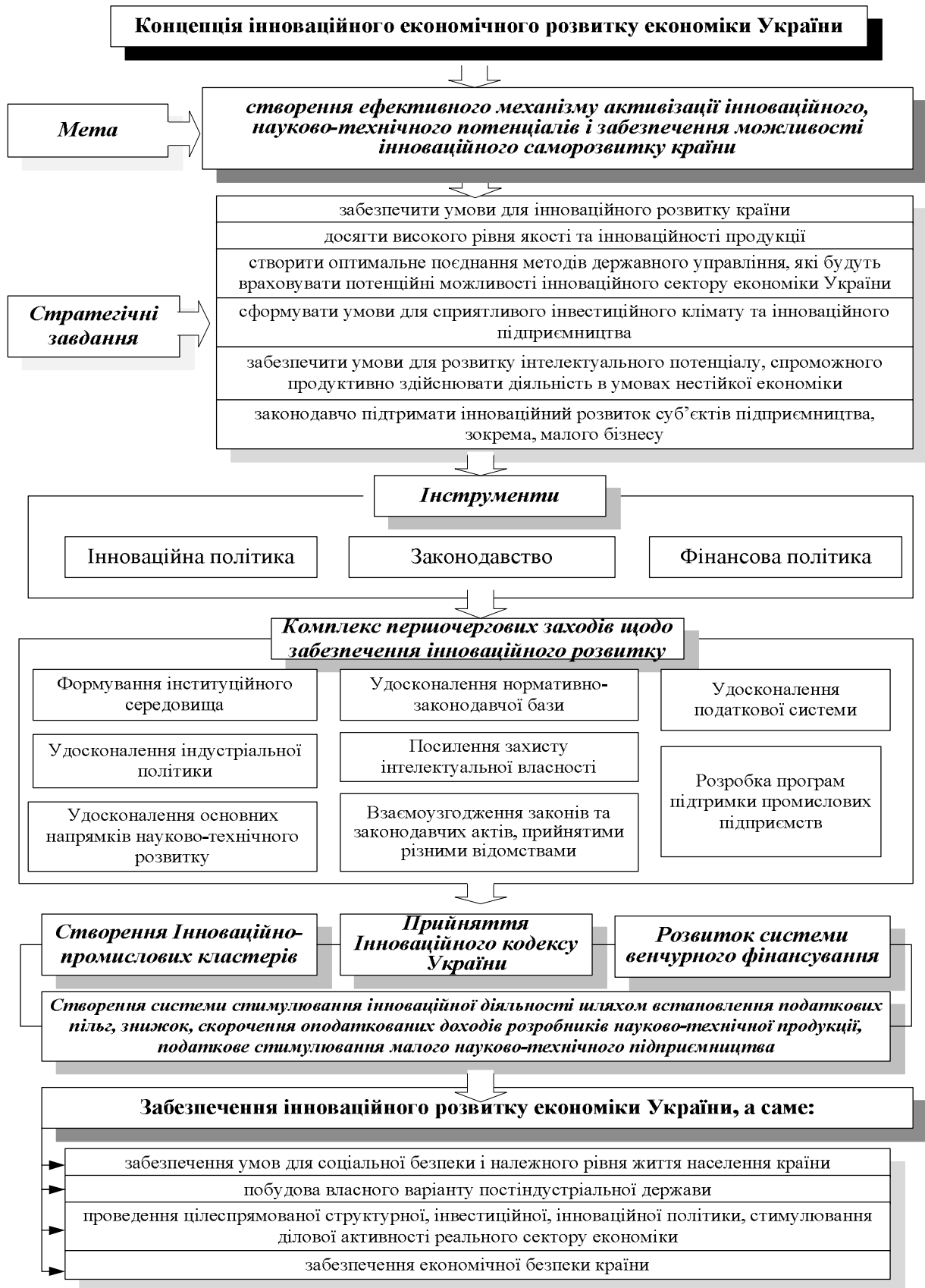

Рис.3. Концепція інноваційного розвитку економіки України

Сучасна парадигма інноваційного розвитку економіки країни повинна бути орієнтована на ефективну організацію сукупності процесів та дій, що сприятимуть формуванню та узгодженню взаємовигідних зв'язків між підприємствами, їх внутрішньої упорядкованості. Процес організації національних інститутів повинен здійснюватися з врахуванням структурно-функціонального підходу до адміністративно-територіальних об'єднань в аспекті систематизації процесу інтеграції підприємств на основі розвитку структурних складових та найбільш вагомих функціональних взаємозв'язків. Особливого значення в даному контексті набувають технопарки, промислові парки, бізнес-інкубатори, центри трансфертних технологій.

Оскільки власна науково-дослідна діяльність передбачає наявність достатньо великих матеріально-технічних ресурсів, сучасні підприємства України повинні переходити на модель «відкритих інновацій», в якій внутрішні дослідження поєднуються з ідеями зовнішнього середовища, об'єднуються з іншими зацікавленими сторонами. Ефективна взаємодія науки та виробничого сектору економіки дозволить швидко модернізувати національні підприємства, підвищити рівень їх технологічного укладу, оскільки українська наука зберегла та нарощує фундаментальні знання в галузі 4-го - 6-го та навіть 7-го технологічних укладів. Проте їх впровадження та використання на національних підприємствах надто дорого коштує, підприємства не спроможні їх придбати.

Структурно-функціональний зв'язок, орієнтованих на інновації підсистем економіки України та промислових підприємств пропонуємо сформувати за рахунок кластеризації економіки, тобто створення регіональних об'єднань – Інноваційно-промислових кластерів, направлених на консолідацію науково-виробничих, інфраструктурних підприємств шляхом розвитку підприємницької діяльності та державно-приватного партнерства. Це дозволить сформувати інноваційне середовище для розвитку промислових підприємств регіонів та сприяти розвитку інноваційної інфраструктури [10].

Під Інноваційно-промисловим кластером слід розуміти сукупність підсистем

з зв'язками, сформованими на інформаційно-інноваційній основі, тобто активному використанні інформації про досягнення НТП та втілення його результатів в створення конкурентоспроможної продукції національних підприємств. До підсистем кластеру слід віднести виробничу, інноваційну, ресурсну, транспортну, інформаційну та управлінську підсистеми [2].

Ядром Інноваційно-промислового кластеру є виробнича та інноваційна підсистеми. Виробнича підсистема представлена промисловими підприємствами машинобудування, металургійного, енергетичного комплексів, приладобудування, сільськогосподарським виробництвом технологічного устаткування, підприємства якого здійснюють ремонт та виробництво обладнання, виготовлення комплектуючих для станків та агрегатів. В межах Харківської області виробничу підсистему Інноваційно-промислового кластеру пропонуємо створити на основі підприємств: ПАТ «Електромашина», ВАТ «Турбоатом», НВП «Харківський електротехнічний завод «Трансв'язок», НВП «Хартрон-експерсс ЛТД», ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД», ПАТ «Харківський підшипниковий завод», ВАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Ордженікідзе», ДП «Завод ім. В. Малишева», ДП «Укрспецвагон», ВАТ «Дослідний електромонтажний завод», ВАТ «Харківський верстатобудівний завод», Харківське державне авіаційне виробниче підприємство та інші.

Інноваційною складовою кластеру є сукупністю підприємств та організацій, діяльність яких спрямована на створення техніко-технологічних розробок. Формування взаємозв'язків між підприємствами науко-дослідної сфери країни, серед яких, державні проектно-дослідні інститути, державні проектно-конструкторські технологічні бюро, державні науково-дослідні центри та ін. повинно здійснюватися в межах Промислово-логістичного центру Інноваційно-промислового кластеру.

До інноваційної підсистеми Інноваційно-промислового кластеру Харківської області пропонуємо залучити наукові установи: ДНУ «Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» НАН України, Інститут

радіофізики та електроніки імені О.Я.Усикова НАН України, Науковий Фізико-технологічний центр МОН України та НАН України, Інститут електрофізики і радіаційних технологій НАН України, Фізико-технічний інститут низьких температур імені Б.І.Веркіна НАН України, ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України, Інститут проблем машинобудування імені А.М.Підгорного НАН України, ДП «Спеціальне конструкторсько-технологічне бюро Інституту проблем машинобудування імені А.М.Підгорного» НАН України, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, ДП Дослідний завод Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» НАН України та інші наукові установи регіону.

Основним завданням Промислово-логістичного центру є розробка та реалізація новітньої продукції. На основі систематизованої інформації про нові продукти техніки, технології, отриманою інформаційним центром, підприємства науково-дослідної сфери будуть створювати нові і модернізувати існуючі конструкції продукції, з подальшою передачею їх промисловим підприємствам для їх виробництва [4].

Таким чином, Інноваційно-промисловий кластер дозволить сформувати стійку систему поширення нових знань, ідей, технологій, інновацій, а взаємодія виробничої та інноваційної підсистем повинна здійснюватися на комерційній основі.

Формування кластеру потребує розробки нової індустріальної політики ефективного управління процесами зміни в соціальному капіталі, спеціальних програм адаптації різних груп працівників до змін в характері економічної діяльності, оскільки з одного боку, перехід на нові технології, перехід на нові рівні технологічного укладу приведе до скорочення робочих місць для спеціальностей масових професій [5]. З іншого боку, формування кластеру дозволить вивести з кризи промислові підприємства, створити додаткові робочі місця, однак впровадження інноваційних технологій потребує адаптації працівників шляхом отримання необхідних знань, тобто створення прогресивної системи професійної підготовки.

Одним із завдань держави в галузі забезпечення інноваційного розвитку економіки є необхідність вдосконалення структури основних напрямів науково-технічного розвитку, визначення стратегічних та середньострокових пріоритетів державного, галузевого та регіонального рівнів, впорядкування системи органів управління державними цільовими науково-технічними та інноваційними програмами.

Розвиток сфери ІТ-технологій, яка відбувається швидкими темпами у всьому світі, пропонуємо визначити як один з пріоритетних напрямків інноваційного розвитку економіки України. До пріоритетних напрямків, на які доцільно направити науково-технічний потенціал країни слід також віднести розвиток біотехнологій, програмне забезпечення, генетику, біохімію. Результати науково-технічних досліджень доцільно впроваджувати в таких стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку, як аграрний сектор, літакобудування, машинобудування, медицина та інформаційні технології.

Важливим інструментом інноваційного розвитку економіки є створення потужної законодавчої бази, яка працюватиме в напрямку захисту національних економічних інтересів і регламентуватиме інноваційну діяльність в Україні. Удосконалення існуючої законодавчої бази, її взаємоузгодження з законами, прийнятими різними відомствами пропонуємо здійснити шляхом створення і прийняття Інноваційного кодексу України. Кодекс буде включати положення щодо ведення інноваційної діяльності, захисту прав інтелектуальної власності, включення держави та наукових установ до інноваційного циклу, надання податкових та митних пільг Інноваційно-промисловим кластерам, інноваційно активним підприємствам.

Оскільки інституційне забезпечення інноваційного розвитку, зокрема, на основі формування кластерів дозволить перейти від лінійної моделі управління інноваційним циклом до кооперативної (моделі потрійної спіралі), нового змісту набуває питання автономності університетів, які займаються інноваційною діяльністю з метою диверсифікації джерел власного фінансування [5, 7]. Це потребує розробки спеціального законодавчого акту, з внесення положень

щодо формування кооперативної моделі інноваційного циклу до Інвестиційного кодексу.

На початковому етапі переходу України на інноваційний розвиток економіки держава повинна забезпечити фінансову підтримку підприємствам, які почали займатися інноваційним розвитком, тобто задіяти фінансові інструменти інноваційного розвитку. Визначення джерел і форм фінансування залежить від етапів інноваційного циклу. В системі фінансового забезпечення слід дотримуватися принципу концентрації державної підтримки та фінансування інноваційної діяльності підприємств, які знаходяться на початкових етапах інноваційного циклу і на впровадженні технологій 5-го та 6-го технологічного укладу. Фінансування інвестицій на завершальних етапах інноваційного процесу здійснюється переважно за рахунок приватного капіталу.

Перспективним напрямом фінансування інноваційних процесів є розвиток системи венчурного інвестування, як одного із важливих позабюджетних джерел фінансування. Міжнародний досвід свідчить, що головною причиною високої ефективності венчурних інвестицій є поєднання курсу на реалізацію принципово нових інноваційних проектів, добре відпрацьованих методів управління, які дозволяють мінімізувати високі фінансові ризики та матеріальні стимули для основних об'єктів інноваційного процесу (вчених, винахідників, інвесторів).

З метою розвитку інноваційного процесу пропонуємо державі внести зміни податкової системи, а саме: встановити податкові пільги, податкові знижки від загальної суми інвестицій в активну частину основного капіталу; скоротити оподатковуваний дохід розробників науково-технічної продукції; ввести податкове стимулювання підприємств, які надають обладнання та фінансові кошти суб'єктам малого науко-технічного підприємництва, венчурним організаціям. Зазначені зміни податкової системи слугуватимуть інструментами стимулювання інноваційної діяльності національних підприємств.

Підсумовуючи, слід зазначити, що державне регулювання інноваційного розвитку економіки України в перехідний період повинно орієнтуватися на досягнення таких цілей:

- забезпечення умов для соціальної безпеки і належного рівня життя населення країни. В середньостроковому рівні – підвищення рівня життя населення до докризового періоду. В довгостроковій перспективі, по закінченню перехідного періоду, рівень життя населення повинен наближатися до стандартів постіндустріального суспільства;

- побудова власного варіанту постіндустріальної держави на основі формування нового технологічного способу виробництва та багатуукладної економіки;

- проведення цілеспрямованої структурної, інвестиційної, інноваційної політики, стимулювання ділової активності реального сектору економіки;

- забезпечення економічної безпеки країни.

Висновок. Перспективним шляхом розвитку України є перехід на інноваційну модель розвитку. Запропонована концепція інноваційного розвитку України базується на формуванні та узгодженні взаємовигідних зв'язків між підприємствами, інноваційним сектором, переході на модель «відкритих інновацій», модель потрійної спіралі управління інноваційним циклом. Це дозволить активізувати структурну перебудову економіки та удосконалити її матеріально-технічну базу з метою досягнення її сприйнятливості до науково-технічних новацій; більш досконало і глибоко обґрунтувати соціально-економічну доцільність, можливості впровадження науково-технічних розробок на стадії їх планування з урахуванням рівня пріоритетності і престижності на ринках; підвищити рівень фінансування НДДКР з урахуванням цього аспекту законодавчою базою, а також розширити масштаби залучення позабюджетних коштів, особливо для інноваційної діяльності. Однак цього не можливо буде досягти, якщо не подолати корупцію.

Для організації ефективного управління інноваційним розвитком необхідне постійне обстеження і прогнозування впливу змін на функціонування та розвиток структури економіки країни. Доцільно створити систему моніторингу, яка сприятиме підвищенню ефективності управління процесом реалізації програм, направлених на інноваційний розвиток України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гец В.М. Преодоление квазырыночности- путь к инвестиционно ориентированной модели экономического роста // Экономика Украины.- 2015. - №6. – С.4-18
2. Дикань В.В. Забезпечення розвитку машинобудівельного комплексу України в умовах створення промислово-логістичної системи / В.В. Дикань. – Харків: УкрДАЗТ. – 2013. – 390с.
3. Дикань В.Л. Комплексний підхід до управління стійким розвитком підприємств машинобудування / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. - №49.- С.11-18
4. Дикань В.Л. Перспективы развития экономики Украины в условиях формирования международных транспортных коридоров в системе мировой глобализации экономики / В.Л. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. - №42.- С.144-149
5. Егоров И.Ю. Инновационная Украина -2020: основные положения национального доклада / И.Ю. Егоров // Экономика Украины. – 2015. №9. – С. 4-18
6. Згуровський М.З. Університетська модель інноваційного розвитку України [Електронний ресурс]/ М.З. Згуровський. - Режим доступу: <http://kpi.ua/>– Назва з екрана.
7. Мосов С. Инновационный путь развития экономики Украины: барьеры и инструменты [Электронный ресурс]/ С.Мосов – Режим доступа: http://ru.golos.ua/ekonomika/innovatsionnyiy_put_razvitiya_ekonomiki_ukrainyi_bareryi_i_instrumentyi_1521
8. Онищенко В.Ф. Реалии и возможности экономической стабилизации и развития Украины // Экономика Украины.- 2015- №7. – С.4-18
9. Смирнов В.В. Парадигма и концепция инновационного развития национальной экономики [Электронный ресурс]/ В.В. Смирнов. – Режим доступа: http://www.auditfin.com/fin/2012/1/2012_I_10_16.pdf
10. Толстова А.В. Кластерная экономика - современная парадигма экономического развития Украины / А.В. Толстова // The dominant of the humanism principle in modern social concepts and the civilized practice of public relations. – London.: Published by IASHE. – 2015. – p.27-30
11. Шкарлет С.Н. Роль информационной компоненты в формировании национальной стратегии развития Украины // Экономика Украины.- 2015- №5. – С.17-29
12. Юрченко А.Ю. Инновационный путь развития АПК Украины в условиях глобализации: современное состояние, проблемы и перспективы [Электронный ресурс]/ А.Ю. Юрченко, Т.В. Устик – Режим доступа: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/272.pdf>
13. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрана.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Полякова О.М.

УДК 338.246.025

**ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРАНСФОРМАЦИИ
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ ОСНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА**

Буровцев В.В., к.э.н., доцент (СГУПС)

Представленная статья посвящена актуальным вопросам государственного регулирования железнодорожного транспорта. Автором обосновываются теоретико-методологические подходы к экономической оценке эффективности изменений в отраслевой системе государственного